

Рашидова С.С. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Луганськ)

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Борисов В.В.

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ: МОЖЛИВОСТІ, ПРОБЛЕМИ, РИЗИКИ

О.О. Смирнова

В статті висвітлені можливості, проблеми та ризики глобалізації вищої освіти. Цей потужний процес суттєво впливає на всі сфери життя сучасного суспільства як у планетарному масштабі, так і в Україні зокрема. Діалектика вищезазначеного процесу розкривається й аналізується у даній статті.

В статье рассмотрены возможности, проблемы и риски глобализации высшего образования. Этот могучий процесс существенно влияет на все сферы жизни современного общества как в планетарном масштабе, так и в Украине в том числе. Диалектика вышеуказанного процесса разывается и анализируется в данной статье

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями

Питання доречності глобалізації не може мати чіткої позитивної або негативної відповіді. На думку одного з відомих теоретиків університетської освіти, віце-канцлера Кенсінгтонського університету П. Скотта, глобалізація є найфундаментальнішим викликом, з яким стикнулася вища школа за всю понад тисячолітню історію існування [12, с. 3].

Деякі аналітики вважають, що глобалізація вищої освіти надає нові захоплюючі можливості академічної та наукової діяльності, яка не обмежена національними кордонами, в той час як інші вважають, що

тенденція глобалізації являє собою загрозу національній культурі та автономії. Безсумнівно, праві обидві сторони. Принаймні маючи мільйони студентів, безліч вчених, навчальних програм та університетів, які пересуваються по світу вільно, існує нагальна необхідність в упорядкуванні міжнародного співробітництва та укладанні угод.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор

Процес глобалізації вищої освіти розглянуто в роботах П. Скотта: "Глобалізація прямо стосується університетів, адже робить особливо актуальним завданням поширення національних культур, сприяє стандартизації навчання, а також обмежує бюджетні можливості розвинених країн, від яких залежить більша частина фінансування університетської освіти. На університети чекає робота з адаптування до вимог епохи глобалізації" [12, 3–4]. Подібну до цієї точку зору висловлює Д. Деланті. Він підкреслює, що з огляду на зміни в суспільстві, культурі й знаннях сучасний університет повинен так само змінитися, знайти себе в нових реаліях, щоб гарантувати свою «конвертованість» [4]. Ця проблема знайшла відображення в роботах таких вчених, як Н. Балабанова, Г. Колін [8] і Г. Макбурн [9]. З іншого боку, Ф. Фукуяма наголошує, що скористатися успіхами глобалізації та перевагами ліберальної демократії зможуть лише сучасні розвинені країни [15, с. 19].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми.

Процес глобалізації вищої освіти вже набрав обертів у своєму розвитку. Але так і не вирішено, як врегулювати процеси глобалізації та інтернаціоналізації у сфері вищої освіти та освітянських послуг.

Формулювання цілей статті

Розкрити шляхи глобалізації вищої освіти та показати її вплив на якість життя та перспективи міжнародної кооперації у різних сферах.

Виклад основного матеріал.

Прогресуюча культурна глобалізація робить виклик усій системі вищої освіти. Останніми роками вища освіта дедалі частіше розглядається як товар, і її комерціалізація виходить на рівень світового ринку. Дж. Сорос піддав критиці таку тенденцію, зауваживши, що грошові цінності узурпували роль істинних цінностей, а ринки стали панувати в таких сферах суспільного життя, де їм не має бути місця (мистецтво, педагогіка, наука, політика тощо) [13].

Як стверджує М.Канаєв, необхідно проводити чітке розмежування між інтернаціоналізацією вишів, яка, на його думку, і потрібна навчальним закладам, і глобалізацією освіти, які взаємопов'язані, але разом з тим принципово різняться між собою [5].

Інтернаціоналізація - це розширення двосторонніх і багатосторонніх зв'язків і контактів між навчальними закладами різних країн на основі рівноправного і взаємовигідного співробітництва. Її мета - підвищення ефективності освітньої і науково-дослідної роботи, в ідеалі доведення її до кращого світового рівня, розширення мобільності викладацького й учнівського (студентського) персоналу. Що стосується глобалізації, тут не існує рівності. Натомість є підпорядкування освіти „інтересам могутніх іноземних транснаціональних корпорацій, які нав'язують свої стандарти навчання, свою мову спілкування, не зважаючи на національні особливості, витісняють національні мови – носії самобутніх культур" [5, с.26]. Володіння значними коштами помітно посилює їхні конкурентні можливості і дає їм змогу не лише впливати на економіку, політику і навіть культуру інших країн, а й іноді підпорядковувати їх своїм інтересам. Це підриває економічні й політичні позиції деяких держав, негативно позначається на їхньому суверенітеті та національному розвитку, зумовлює підпорядкування сфери освіти і культури єдиним стандартам.

Поліпшення стану економіки в результаті економічної глобалізації та тиск на вищу освіту з вимогою розвитку до стандартів міжнародного рівня призвели до необхідності прийняття ефективної (і більш прозорої) системи звітності, загальних критеріїв і стандартів у галузі етичних норм та якості освіти. Країни не можуть більше не визнавати студентів і вчених, які отримали дипломи про вищу освіту та досвід в іншій країні. Умови, коли люди не можуть користуватися благами освіти за межами країни, де вони її отримали, призводять до втрати обдарованих кадрів. Багато сторін зацікавлено у встановленні міжнародних обопільних критеріїв та стандартів визнання освіти. Проблема полягає у здатності правильно оцінити незнайомі іноземні кваліфікацій та спеціалізації, і така домовленість буде досягнута нелегко.

У той же час вкрай важливо визнати, що деякі проблеми, які в даний час мають вплив на інтернаціоналізацію вищої освіти, не обов'язково співпадають з місцевими потребами розвитку і модернізації. З відкриттям кордонів різноманітні мотивації розвитку освіти матимуть суперечливий характер.

Протягом останніх десятиліть міжнародні зобов'язання інституціональних і національних програм по всьому світу помітно зросли, навіть в умовах конкуруючих пріоритетів. Є політичні, матеріально-технічні і освітні аспекти цього моменту. Швидка тенденція спрощення міжнародних поїздок і швидко зростаючі ІТ технології відкрили багато нових можливостей для вищої освіти. Нові моделі для навчання в режимі он-лайн зробили освіту і ресурси більш доступними для тих, хто проживає у містах, фізично віддалених від університетів. Інформаційні технології забезпечують наукових дослідників більш широкими можливостями для наукової співпраці. Ці розширені можливості професійного співробітництва без кордонів, будь-то за допомогою технології або без неї, надають необхідний потенціал для досліджень там, де раніше цього не було. Програми подвійних дипломів та інші заходи транскордонної освіти – за умови, що вони виконуються в нормативному середовищі, яке надає гарантії якості освіти, – розширюють ресурси та можливості окремих університетів без додаткових інвестицій, що веде за собою розширення відповідного потенціалу усієї системи.

Зацікавлені сторони в різних регіонах по всьому світу перебувають на шляху до спільної мови та заходів, що сприятимуть мобільності більшої і більшої кількості студентів під час навчання та після закінчення вишу. Міжнародні відносини та досвід, як правило, розуміються як механізми надання випускникам і вченим більше перспектив і вказує їм не те, що збільшить їхню здатність функціонувати в умовах глобалізації суспільства.

Інтернаціоналізація у багатьох випадках перетворилася з маргінальної, випадкової або лише засобу реклами вишу на більш централізовано керований, ретельно організований і осмислений компонент інституційної дії. Справді, в останні роки спостерігається реальний рух в університетах по всьому світу від реагування до активної позиції по відношенню до інтернаціоналізації. Зараз існує можливість для багатьох систем вищої освіти та інститутів перейти до реалізації стратегічно спрямованої дії у відношенні міжнародних аспектів. Вони будуть включати в себе дуже цілеспрямовані зусилля, щоб відповідати інституціональним угодам зі стратегічними партнерами, ефективно використання ресурсів нових або вже існуючих мереж, а також розробки нових підходів до міжнародної участі на більш регіональному, а не глобальному рівні. Мобільність студентів, як очікується, буде продовжуватись, як сфера постійної динаміки, в той же час поглиблення

міжнародних зв'язків та збільшення інновацій в міжнародних спільних наукових дослідженнях також покажуть значний потенціал.

Всебічна увага інтернаціоналізації – на індивідуальному, інституціональному та урядовому рівнях – справді надає можливість зацікавленим сторонам перейти від риторики до дій, про які не можна було і помислити лише десять років тому.

Необхідність інтернаціоналізації вищої освіти, яка іде в ногу як з економічною, так і академічною глобалізацією, створює багато проблем на інституціональному і політичному рівнях.

Щоб бути значущою і стійкою, інтернаціоналізація вимагає доступу до деяких ресурсів (людських і фінансових), а також їхнього ефективного розвитку і управління. Для найбідніших країн у світі і найбільш ресурсно-позбавлених установ можливість участі на міжнародному рівні може бути досить обмеженою або загрожувати не вигідними компромісами. Наприклад, залежність від великих обсягів зовнішнього фінансування для наукових досліджень та інших заходів вже давно поставила університети країн, що перебувають на середині шляху розвитку, у не вигідне становище на декількох рівнях. Так, не останньою є проблема співробітництва з нестабільними та непередбаченими пріоритетами донорських установ, а також розбіжність між пріоритетами зарубіжних фінансових організацій та місцевих потреб і інтересів. Фінансові аспекти інтернаціоналізації також є проблемою для здобуття вищої освіти суб'єктів, багатих і бідних, в умовах теперішньої глобальної фінансової кризи. Пошук і використання відповідних ресурсів є одним з основних завдань просування вперед.

“Все ж таки багатство та влада продовжують чинити сильний вплив. Зараз ми знаходимося в новій ері влади і впливу. Політика та ідеологія взяли підпорядковану роль прибуткової та ринкової політики ... Як і в епоху холодної війни, країни та університети не зобов'язані погоджуватися з умовами тих, хто надає допомогу, заохочують до обміну або пропонують інтернет-продукти, але, як правило, переважає користь участі. Участь у більш широкому світі науки, участь у конкурсах на отримання стипендій та отримання вигоди зі своєї праці сприймаються не інакше як вагоме стимулювання. Результат той самий - втрата інтелектуальної та культурної автономії тим, хто є на цей час менш потужним”.

Успіх найпрестижніших університетів світу в залученні талановитих науковців, обдарованих представників людства не може бути

виключно через світовий вплив, який ці університети мають. Є також допоміжні чинники. Обмежений доступ до ресурсів та політичний тиск можуть стати причиною втечі вчених з їхньої рідної країни. Урядам, які бажають зберегти талановитих вчених та діячів в своїй країні, доведеться зіткнутися з дилемою, вирішення якої залежатиме від визнання політичною доцільністю перешкоджання науковій діяльності.

Національна автономія в галузі освіти, безумовно, знаходиться в зоні ризику і тісно пов'язана з проблемами щодо посилення комерціалізації вищої освіти. Провал останнього раунду переговорів щодо Генеральної угоди про торгівлю та послуги (ГУТП), та не підписання цієї угоди, яка б лібералізувала "торгівлю" у сфері вищої освіти, швидше за все, має лише тимчасовий характер.

Мабуть, найбільш чітко стало зрозуміло в контексті Генеральної угоди, що принципи вільної торгівлі і соціальні потреби країни вступають у конфлікт. Якщо цей договір буде підписаний і регіональні торговельні угоди будуть закріплені більш істотними відносинами, він, швидше за все, сприятиме впливу на визначення найвигідніших провайдерів освіти та освітніх послуг, чия продукція не буде адаптована до місцевих пріоритетів та потреб, а також підірве здатність окремих країн регулювати дії цих провайдерів. З огляду на складність питань, пов'язаних з дискусіями про міжнародну торгівлю в сфері вищої освіти, і великої кількості зацікавлених сторін, які нав'язують різні напрямки та акценти цієї дискусії, зростає термінова необхідність для вищого сектора освіти бути інформованими і уважними щодо існування ризиків і вигоди, а також, що є більш важливим, бути інформованим про необхідність проведення відповідної політики та правил для керівництва і контролю поточних і майбутніх подій. Нездатність сприяти розвитку потенціалу на національному рівні, осмислювати і ефективно реагувати на такий розвиток представляє серйозну небезпеку, особливо для менш розвинених країн.

Некомерційні ініціативи розвитку міжнародного співробітництва також являють собою різносторонні складні наслідки, залишаючи країни середнього та низького рівня розвитку потенційно більш уразливими для цих механізмів. Спеціалісти відзначають, що народження "нового класу делокалізованих транснаціональних суб'єктів політики" створює напруженість у довготривалій парадигмі вищої освіти як підприємства, що діє на користь національним інтересам.

Висновки й перспективи подальших розвідок у цьому напрямі

Потужний процес глобалізації мав величезний вплив на вищу освіту за останні десятиліття, та інтернаціоналізація стала основною відповіддю на цей процес. Виключення основних непередбачених подій, які б підірвали нинішню тенденцію зростання міжнародного рівня вищої освіти, як видається, має місце і ймовірно, продовжить рости завдяки популярності програм окремих установ, а також національним і регіональним системам вищої освіти в усьому світі. Інтернаціоналізація представляє багато нових і цікавих можливостей для співробітництва в рамках академічних установ і може бути потужним інструментом для підвищення якості та введення інновацій в багатьох аспектах. Ось декілька аспектів, що пов'язують глобалізацію із забезпеченням якості освіти:

конкурентоспроможність держав на світовому ринку експорту освіти і потреба кожної країни в “утриманні позицій на ринку” шляхом демонстрації ефективних механізмів забезпечення якості освіти;

міжнародна мобільність робочої сили (і потреба в упевненості, що випускники вітчизняних вишів можуть ефективно працювати всюди, в країні, де отримано диплом про вищу освіту, або в інших країнах);

бажаність подальшого розвитку угод з іншими країнами про взаємне визнання кваліфікацій (для того, щоб підтримати освітню індустрію і надати можливості працевлаштування випускникам в інших країнах або в іноземних фірмах);

збільшення кількості вітчизняних та іноземних студентів. Її швидке зростання говорить про необхідність запевнити студентів та інших споживачів освіти у відносно високій якості вищої освіти (цей аспект проблеми стає все більш важливим, оскільки вищі навчальні заклади залучають велику кількість платних вітчизняних і іноземних студентів, для яких вартість і якість диплому, освітньо-кваліфікаційного рівня є важливою інвестицією).

У той же час з вагомими ризиками та проблемами належить зіткнутися учасникам швидко крокуючого вперед, конкурентоспроможного глобального середовища вищої освіти. Для країн, що не вписуються в цю модель, глобалізація вищої освіти матиме, ймовірно, такі наслідки:

- популяризація глобальних мультикультурних цінностей;
- посилення світового домінування євроатлантичної культури;
- поява зарубіжних освітніх провайдерів на територіях національних держав;

– втрата національної культури та ідентичності.

Як і багато інших аспектів вищої освіти, явище глобалізації розгортається на тлі притаманної несправедливості у всьому світі. Необхідно зрозуміти і використовувати переваги інтернаціоналізації, мінімізуючи при цьому ризики і витрати. Це дуже важливо для тих, хто бажає рухатися вперед.

Література

1. Балабанова Н. Суспільство знань та інновацій: шлях до майбутнього України / Н.Балабанова. – К.: Арістей, 2005. – 104 с.
2. Бжезинский З. Выбор. Глобальное господство или глобальное лидерство / Пер. с англ./ З. Бжезинский. – М.: Международные отношения, 2004. – 288 с.
3. Грамши А. Искусство и политика: В 2-х т. Т. 1. / Пер. с итал. /А.Грамши. – М.: Искусство, 1991. – 432 с.
4. Диев В.С. Многомерный вектор глобализации: начало и основные компоненты / В.С. Диев// Философия образования. - 2005. - № 1 (12). - С.15-21
5. Канаев Н.М. Глобализация и высшее образование. Взгляд из ЮНЕСКО /Н.М.Канаев // Философия образования. - 2005. - № 1 (12). - С.26-31.
6. Квак М. Національна держава, глобалізація та університет як модерний заклад /М.Квак // Ідея Університету: Антологія / Упоряд. М. Зубрицька, Н. Бабалік. – Львів: Літопис, 2002. – С. 267–291.
7. Киссинджер Г. Нужна ли Америке внешняя политика? / Пер. с англ. Под ред. В.Л. Иноземцева /Г.Киссинджер. – М.: Ладомир, 2002. – 352 с.
8. Колин Г. Глобальные проблемы информатизации общества: информационное неравенство /Г.Колин // ВВШ «Alma Mater». – 2000. – № 6. – С. 27–30.
9. Макбурни Г. Глобализация как политическая парадигма высшего образования сегодня /Г.Макбурни // Высшее образование сегодня. – 2001. – № 1. – С. 46–55.
10. Михальченко Н., Андрущенко В. Беловежье. Л. Кравчук. Украина 1991–1995 /Н.Михальченко, В.Андрущенко. – К.: Укр. центр духовной культуры, 1996. – 512 с.
11. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. Т. 1 /Перекл. з англ. О. Коваленка / К.Поппер. – К.: Основи, 1994. – 444 с.
12. Скотт П. Глобализация и университет /П.Скотт // ВВШ «Alma Mater». – 2000. – № 4. – С. 3–8.
13. Сорос Дж. Кризис глобального капитализма / Дж. Сорос. – К.: Основи, 1999. – 259 с.
14. Тюрменко І., Горбула О. Культурологія: теорія та історія культури: Навч. посіб /І.Тюрменко, О.Горбула. – Київ: Центр навчальної літератури, 2004. – 368 с.
15. Фукуяма Ф. Великий крах. Людська природа і відновлення соціального порядку / Пер. з англ. В. Дмитрика / Ф.Фукуяма. – Львів: Кальварія, 2005. – 380 с.
16. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / Пер. с англ. Т. Велимеева, Ю.

Новикова /С.Хантингтон. – М.: ООО «Издатель-ство АСТ», 2003. – 603 с.

17. Altbach Philip Trends in Global Higher Education \ World Conference on Higher Education /Ph.Altbach. – UNESCO, 2009. - 246 p.

Смірнова Олена Олександрівна – викладач кафедри іноземних мов Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Луганськ)

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Шевченко Г.П.

ТЕХНОЛОГІЯ ВИКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ СИТУАЦІЙ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ

О.Ф. Турянська

У статті на підставі аналізу наукової педагогічної літератур, розкривається сутність категорії „педагогічна ситуація”. Надаються різні визначення цієї категорії та різноманітні підходи до виявлення видів педагогічних ситуацій. Висловлюється власна позиція щодо використання різних видів педагогічних ситуацій (і яких само) у особистісно орієнтованому навчанні історії, описуються прийоми їх створення у педагогічній практиці.

В статье на основании анализа научной педагогической литературы раскрывается сущность категории „педагогическая ситуация”. Предоставляются разные определения этой категории и разнообразные подходы к выявлению видов педагогических ситуаций. Выражается собственная позиция относительно использования разных видов педагогических ситуаций в личностно ориентированной учебе истории, описываются приемы их создания в педагогической практике

Постановка проблеми у загальному виді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями

Учителю слід усвідомлювати той факт, що педагогічна ситуація є впливовим засобом мотивації (мотиватором).